

BRANJENA STEPENICA

„Čovjek sklon ljubavi”, riječi su koje lik ovogak čudjenja taj, što se javlja na jedan ovakav fakat: Modiglianijeva žena poslije njegove smrti bacila se s prozora nekog hotela, jer nije mogla preživjeti ovu smrt. Tu je čudjenje i divljenje ogromno, priče se dugo pričaju i nitko da to prizna i nitko da to primi, kao da za to razumijevanje u sebi ima. Možda je mnogo tražiti razumijevanje, jer se ni ne možemo naći u času i mjestu u kojemu nismo. Realniji život pokazuje da nismo ni tamo gdje jesmo.

Linija spomenutog skoka, stoga, nije nadolje na što ga prisiljava sila teža nego obrnuta vertikala, koja se gore nikada ne svršava, upravo kao i let ptice. Fizički zakoni tu ne važe, oni su ovim časom potpuno poništeni. Forma nestaje i svaki racionalni pokušaj objašnjavanja raspisa se, jer ni forma ni racionalno ovdje nisu predmet. Kao da se nalazimo u fundamencima poezije.

Ovaj skok Modiglianijeva žene, ovaj pokušaj niveliranja s jednim drugim ličom, ne znamo što je: izvanredan dar za nesposkoj ili sreća, Valida i jedno i drugo, kako se to obično događa. Nesposkoj zato, jer nivelacija nikada nije završena i potpuna, sreća jer u kretanju za jedan neporočan sastanak široka smisla ima radosti kao i u svim ekstatičnim radnjama. Neka se ovdje lukavi ne naprežu iznaći neki začahureni razlog, koji bi pokušao obezvrjediti ovaj čin. Ovakav čin postoji, i ne da opravda sebe, da se okrene za sobom, pošto je odlazak potpun, događa se spontano izvan sebe.

Mislim da na „vagi svijeta” on, taj čin, preteže, budući velik i čist, ogroman broj obrnutih događaja. Jedan ovakav događaj, a valjda ih ima još u nekoj drugoj varijaciji (nadajmo se), na svom koncu upozorava da postoji neka druga logika života, jedan drugi uzročnik posljedice i odnos, po kojemu se može gubiti, nekorisno djelovati, propasti, po kojemu

se može pjevati iz groba, a ne iz pomno sastavljenog spiska svih krasota. I da to nisu ni ludost ni bezumlje, ni nemoć da se čovjek snadje u formi i praktici. I da to nije naklapanje, koje izlazi iz nekog religioznog kodeksa, nego područje jedne druge činjenice, jednog drugog fakta, gdje su pravila drukčija i dosljedno nepoznata.

Život ne vrijedi kritikovati, niti s njim polemizirati. On je takav kakav jest i treba mu često puta razumijevanje i opravdanje, iako ne i odobravanje. Treba mu često simpatija, jer ne znamo uspešan recept za njegovo bolje uređenje. Tako iz nas tolerancija i angažirana skromnost govori. Ali, ako smo digli ruku, a prije toga sežnuta dva put pogledali, već smo se pobunili protiv takvog reda. Skok Modiglianijeva žene, da to ona nije ni znala, da je to nije ni htjela, bio je skok za mir ovoga svijeta, za mir ukamenjenog svijeta. Skok na jednu našu trajnu nevezanost i neangažiranost za svijet oko nas, pa dakle i u nama.

Mi se čitav život naprežemo, ne kako ćemo se približiti smrti onoga s kim bi trebali biti vezani, nego kako ćemo se što više udaljiti od njegove smrti, kako ćemo se po mogućnosti njome koristiti. Sa svim je obična stvar da se možemo snažiti nečijim veseljem, vitalnošću i radošću. Starci nerijetko traže društvo mladosti. Tako je u nekoj jednoj strani plima, na drugoj je oseka, dok je u jednoj ruci jabuka, druga se suši za svježinu te jabuke. Ta unutarnja stepenica između dvojuke koje se približavaju, može se kazati, da je pravilo. No kako ona ne ostaje indiferentna i mirna, postoje samo dvije moguće reakcije: pokušaj nivelacije u svakodnevnom i trajnom skoku, i druga, gdje se razlika svakako želi uvećati, gdje svakako čuva mogućnost trajanja na sve načine. Tako dolazi do rivalstva, utrke,

borbe sa svim mogućim doskocima i nadmirivanjem. Od ovoga su najčešće posljednje prava ljubavi, kada se sve tek otvara i rizik nam je vrlo sklon. Ali za to vrijeme nitko nije zaslužan. No odgoj i sredina mogu i ovo vrijeme uništiti, pa imamo neprestano i kontinuirano, naslijeđeno ukamenjavanje. Svi odgoji, sredine, razgovori, „pameti” u nama viču: voli onoga tko te voli! Nikakav gubitak, ništa bezrazložno i nerazborito, nikakve nesretne veze. Postoji u ovakvoj atmosferi jedna čitna vrsta humora, koja je tako reka i otvorena da može i uspijeva, učiniti jednom svaku nerazumno naklonost, pa od Romea i Julije iki dvoje maloumnihi.

Ovo se rivalstvo rijetko probije do površine svijesti. Najčešće se nalaze razlozi za krivnju u drugome. Tako to često traje ispod našeg znanja, negdje u krvi i pokretu, sa zgodnim opravdanjima i razlozima. Jedan maleni paradoks ipak u tome postoji: rijetko tko napušta borbu, a ako se to i dogodi, znači da on pravo nije bilo ni počelo ili da je partner bio slab protivnik.

Cesto se kaže da je neka žena pomorila nekoliko muževa, ali još se uvijek jedan nadje, koji joj se približi. Nešto ljudi. I to neće biti izvan istine. Postoje ljudi, postoje žene, jedan put statičkom, drugi put agresivnom snagom, što su u stanju slomiti i vrlo jake. Vjeruje se da u tome može biti velika radost, jer je onaj koji pobjeđuje svakom svojom pobjedom dalje od smrti. Udovice poslije smrti muža obično najednom rascvjetavaju. Izgledaju kao da su preuzele čitavu riznicu životnosti. To je radost za smrt. U njihovoj sočnosti, boji tena i svijetlosti očiju ima nečega putenoga: učini se kao da je to druga mladost.

Ovaj čas ostavimo sentimentalnost po strani. Starci nerijetko velikom žilavošću žele biti zadnji. Oseća se to često u čitavoj kući, u preziru starijaca i njihovim pogledima. Mjeri se kolike su zalike kod partnera, jer onoga, koji ostaje predhodna smrt produžuje.

Ovdje, na krajevima, vidi se što je bio i jučerašnji dan, i svaki predhodni. Uvijek je to bila borba koja se svršavala likovanjem nad jednom malom ili velikom smrću kod najbližeg. — To vidimo i znamo.

Poslije svega, ipak se javi ono staro pitanje: Kakav je to čovjek sklon ljubavi?

čak i djelomično bezbrižna konkretost je iščezla u nepovrat. Ono što se nekako privlačilo jedno-stavnim uživljavanjem postaje nam sve nedostupnije. Nas nova iskustva iz dana u dan primoravaju da mislimo daleko preko granica naših mogućnosti predčevanja. Svijet nije samo tajna, on je predmet našeg neposrednog divljenja. Razumski ga nemožemo u svakom trenutku životne prakse pokoriti preda se sputanom jednom formulom ili pak sofizmom. Uvijek se nadje neki prolaz kojim ni naša mašta ne može tako lagano proći, a kamo li razum. Mi svijet prihvaćamo najneposrednije pozicijom. Metafora je jedan od puteva koji vodi toj suštini. I Generalbas je jedna takova sveobuhvatna metafora naša najponornije strepnje i nesnalaznja u svijetu predmeta i u svijetu znakova izražene tlapnjom jednog beskrajnog unutrašnjeg dijaloga.

Raša Popov je pisao o Generalbasu kao o pozitivnoj utopiji (navodeći pri tome kao primjere negativne utopije djela Velsa, Zamjatina, Hakslija, Renana, Orvela i Koša). Ja se ograđujem od bilo kakvog stavljanja predznaka, ali sviestan sam činjenice da Generalbas među njih ne spada, on nije projekcija bilo kakove ideje on je empirijsko korišćenje životnih situacija koje nas iskušavaju koje dovode u pitanje našu ljudskost. Ukoliko možemo egovriti u utopiji povodom ovog romana, to je jedino ako mislimo na njegovu metodu, a ne cilj, jer cilj ovog romana je ostvarenje neposredne i beskrajne ljubavi. Jasno imamo na umu uvijek da se kod Davička sve te radnje odvijaju u sjeni Erosa i Thanatosa. To je posvema jasno jer je Davičko pjesnik i romanopisac kulta života kojem se strasno prepusta i u njegovim neutrovnim bujicama otkriva najznačajnije poticaje za stvaranje. Poštivanje tog kulta dovelo je Davička danas do te točke stvaranja kada je i umjetnik sam postao predmet njegovog stvaranja. Iako to nije dovedeno do one krajnosti kako nu je shvatio Slavko Mihalić i izrazio svojim pisanjem povodom ovog Davičkova romana člankom Roman kao pjesma, ipak i promatran s tog aspekta on nam otkriva zanimljive pejzaže ali mislim da najbitnija otkrića i vrijednosti ne egzistiraju u ovim sferama. Odbacujući akcidentalnost kojima smo u konkretnom životu zatrpani, a koje su za većinu romanopisaca pričam ti pri-

ču, zlatni majdani inspiracije (dok ono što nam bacaju u oči nije ništa drugo no najobičnija priljava prešta), pjesnik je svijet svojih junaka eliminirao na starije svjetlosti. Zato je karakter ove književne prije anticipacijski, a ne utopijski (to je science – fiction jednog novog shvaćanja personalnosti koja se sve više omamljuje viškom tehne i dolazi do otuđenosti i podvojenosti ličnosti), anticipacijski zato što naslućuje jednu davnu, pređu mislu i utopiju u svakom događaju, koji se ima desiti danas, sutra ili prekosutra, koja se dešava svuda i uvijek... Otuda ovom romanu tolika lirska gorljivost, uzbuđenost piščevih postupaka i predmeta pisanja.

Davićko je ovaj roman nazvao scenski roman za neprikazivanje i uistinu ovaj neprekidni strasni monodialog koji se ne odvija samo u okviru života Velje, Kaje, Gosta ili Generalbasa nego i u okviru jednog vrlo bogatog literarnog iskustva koje nije ništa drugo, no neprekidna nit didaskalija za događaje koje tek prema svijesti ili koji su se desili u okvirima jedne stvarnosti. Stoga ovi junaci ili antijunaci ispituju svoju svijest o slobodi, ta sloboda je kroz interpretaciju psihološke stvarnosti dovedena do paroksizma, do svoje negacije, ona nam se otkriva kao bezobličan monstrum, kao višeglava hidra isto onako nekoherentno, rastrzano kao i mnogolozi koji je izražavaju. Sve te mnogobrojne protejske miljene koje se simultano smijeju jedna za drugom ocrtavaju unutrašnju stvarnost jedne nesretne svijesti o nemogućnosti apsolutne mogućnosti akcije izbora i oslobođenja. Čak i ljubav, središnja vrijednost svih dosadašnjih djela Oskara Davička više nije jedinstveno zbivanje, ostvarivanje zblizjenja i posjedovanja. Ovaj osjećaj mogao se ranije izraziti u sjeni one poznate Descartesove clare et distincte, on je također postao konvulzivna, dio općeg neurotičkog nesklada.

— Zar misliš da nema više slobode?

— Ima. I te kako. I te kakve. Beskrajno slobodne. Pod uslovom...

— Sloboda na uslovnoj slobodi? Sloboda pod uslovom?

— Da se dobro izvršuju naredjenja.

— Kakva mi je pa to sloboda?

— Naša. Ljudska. Nužna. Sadržana.

Sukobljujući u jednoj tački reagiranja u različitim uvjetima Oskar Davičko je načinio jednu fantastičnu panoramu ljudskih mana i vrline, mogućnosti i ograničenja. Konfrontirajući sve te šanse koje nam pruža ljubav, ali komplementarno njoj i mržnja u mnogobrojnim nijansama od stvarnog, mogućeg do nadrealnog i nemogućeg. U tom svijesnom ili bolje rečeno voljom nastojanju da pronade jedan prihvatljiv idiom koji bi potvrđivao mogućnost i prepletenosti života i književnosti, autor je kroz dvije personifikacije vječne ljubavi u Velji i Kajki pokušao kroz dvjestotinisedamdesetosam stranica izraziti sve te najdublje frenezije povjerenja i sumnje, predavanja i otuđenosti. Generalbas, Doktor su neminovne sjene sreće tog predavanja, oni su uvijek postojanjem krožavajući mogućnost slobode i ljubavi, oni su nasušne potreba jedne velike negacije u borbi s kojom bi se vrline ojačale. Taj roman borbe i sumnje ne donosi niko definitivno rješenje, sumnja i dalje ostaje, ali raste naše povjerenje u mogućnost otpora. Rješenje koje daje Davičko samo je dio jedne optimističke tragedije koja nas ne može potpuno zadovoljiti, ali napominjem roman nije matematika, nije problem s jednim jednim neprikosnovenim rješenjem. Roman je postupak, a ne kraj i poenta fabule.

Ovaj pokušaj izražavanja unutrašnje podvojenosti, egzistencijalne nesigurnosti i imaginativnih konflikta suvremenog čovjeka Davičko je pokušao izraziti adekvatnim postupcima. U prvom redu, on je opet istupio kao smio eksperimentator koji daje oduška svojoj beskrajoj verbalnoj mašti. U romanesknoj materiji jedne ili pak niza imaginativnih situacija Oskar Davičko je pokušao izraziti igrom riječima egzistencijalnu nesigurnost koja je adekvatna dvosmislenostima u jeziku.

Ono što je Marko Ristić pokušao na planu poezije postići jednim poznatim fragmentom svoje Turbulence, Oskar Davičko je Generalbasom konačno inaugurirao u našoj književnosti kao jedan romaneskni metod, jedan vid životne nepozdanosti koji iako nije dominantan, ipak pretpostavlja dio naše mentalne situacije.

BOGOLJUB IVKOVIC

crvena, noć (ulje)

